

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота магістра
з теми **ФУНКЦІОНУВАННЯ КВАНТИТАТИВІВ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ**

Виконала: студентка 2 курсу
групи Ukr1b-M18
спеціальності 014 Середня
освіта
(Українська мова і література)
Грудко Галина Олегівна
Керівник: к.ф.н., доц.
Беркешук І. С.
Рецензент: к.ф.н., доц.
Гудима Н.В.

Кам'янець-Подільський – 2019

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Структура семантики й система функцій квантитативності....	9
1.1. Філософія мови (категорія кількості в мисленні та мові).....	9
1.2. Історія дослідження питання про квантитативність та квалітативність.....	16
Розділ II. Система засобів вираження первинних функцій ФСП квантитативності.....	23
2.1. Мовний аспект кількісної оцінки в українській мові.....	23
2.2. Номени неконкретизованої квантитативності в символіці української казки.....	26
2.3. Семантичні групи словосполучень на ознаку категорії недискретної кількості.....	34
Розділ III. Значення кількості для визначення мовної картини світу..	41
3.1. Роль людського чинника в градаційній картині світу (на прикладі квантитативних відношень).....	41
3.2. Характеристика прислівників як лексико-граматичного розряду слів з ознакою квантитативності.....	49
3.3. Основні лексико-семантичні процеси з квантитативним компонентом.....	52
3.4. Семантична еволюція прислівників на позначення близькості / віддаленості.....	56
3.5. Особливості розвитку похідних семем у локативних прислівниках вертикальної та горизонтальних осей простору.....	63
Висновки.....	72
Список використаних джерел.....	79

ВСТУП

У теоретичному мовознавстві проблема кількисності поставала в різних ракурсах: як однойменна мовна або онтологічна категорія (І.Р. Вихованець, А.П. Загнітко, К.Г. Городенська, О.І. Бондар, В.М. Ожоган, О.К. Безпояско, Н.В. Гуйванюк, М.Я. Плющ та ін.), як категорія певної мови, що має систему засобів свого вираження (О.М. Медвідь, А.О. Колесников, В.Г. Таранець, І.В. Слободцова та ін.), у зіставному аспекті (В.В. Акуленко, С.А. Швачко, Н.В. Слухай та ін.).

Більшість із досліджень, виконаних на матеріалі української мови, стосується фрагментів проблеми квантитативності, тобто часткових її питань. До таких належать морфологічна категорія числа іменників (Л.К. Безрук, А.О. Колесников та ін.), категорії збірності (І.Г. Матвіяс, О.П. Литвин, О.К. Безпояско) та сукупності (І.Р. Домрачева) тощо.

Кілька праць українських лінгвістів присвячено монографічному вивченню числівників як окремої частини мови (М.П. Івченко, Г.П. Арполенко, К.Г. Городенська, Г.Х. Щербатюк, Т.Б. Лукінова).

Першим системним дослідженням квантитативних слів у сучасній українській мові стала дисертаційна робота В.І. Дмитрука «Квантитативні слова в сучасній українській мові» (1998 р.), проте вона не розв'язала до кінця проблему квантитативності, тому що в ній систематизовано одиниці лише двох рівнів – лексичного й словотвірного.

Розгортання досліджень з функційної граматики уможливило аналіз мовної категорії квантитативності як функційно-семантичної категорії чи функційно-семантичного поля, тобто систематизацію одиниць усіх рівнів мови, що виражають різні кількісні значення, за категорійним або польовим принципом. Саме цим зумовлений вибір теми пропонованої роботи.

Отже, **актуальність** теми праці зумовлена:

а) потребою глибше дослідити зв'язок між онтологічною та мовною категорією кількисності;

б) потребою структурувати функційно-семантичного поля квантитативності;

в) необхідністю цілісного системного аналізу засобів вираження всіх різновидів кількісного значення;

г) потребою з'ясувати особливості функціонування мовних засобів квантитативності в різних категорійних ситуаціях на широкому текстовому матеріалі, встановити місця перетину різних функцій, зон та ФСП;

д) необхідністю уточнити витлумачення деяких функцій та чіткіше їх розмежувати.

Метою роботи є експлікація семантичної структури та системи функцій ФСП квантитативності, систематизація засобів їх вираження в сучасній українській літературній мові та встановлення особливостей реалізації цих функцій в конкретних категорійних ситуаціях.

Для досягнення цієї мети розв'язано такі **завдання**:

- розглянуто загальнотеоретичні засади витлумачення категорії кількисності в мові як відображення відповідної онтологічної категорії;
- встановлено систему функцій квантитативності в українській мові;
- систематизовано і проаналізовано різнорівневі засоби вираження функцій квантитативності;
- з'ясовано особливості взаємодії різних функцій та ФСП у процесі реалізації;
- визначено кількісні характеристики реалізації квантитативних функцій.

Об'єктом дослідження обрано одиниці сучасної української літературної мови з квантитативним значенням.

Предметом аналізу є функції таких одиниць та їхня реалізація в категорійних ситуаціях.

Матеріалом дослідження послуговувало близько 500 лексичних, лексико-морфологічних та морфолого-лексичних одиниць зі значенням

квантитативності, а також морфологічні форми, словотвірні типи та синтаксеми квантитативного наповнення, дібрані з текстів художніх українських творів. Для встановлення кількісних характеристик аналізованих текстів залучено також матеріал, дібраний з таких словників української мови: «Словник української мови»: в 11-ти тт. – К., 1970-1980, як основне джерело; «Інверсійний словник української мови» за ред. С.П. Бевзенка. – К., 1985, що використовувався переважно у процесі аналізу суфіксальних засобів творення квантитативів на словотвірному рівні; «Новий тлумачний словник української мови»: в 4-х тт. В. Яременка, О. Сліпушко. – К., 1999; «Великий тлумачний словник сучасної української мови». – К., 2001, як додаткові джерела для виявлення новіших лексичних одиниць.

Для аналізу фактичного матеріалу використано систему **методів**, що доповнюють один одного: описовий (у синхронному зрізі), індуктивний, гіпотетико-дедуктивний, методи функціонально-семантичного та кількісного аналізу. Описовий метод використано під час аналізу системи засобів вираження первинних функцій ФСП квантитативності; індуктивний – під час аналізу конкретних категоріальних ситуацій; гіпотетико-дедуктивний – під час моделювання семантичної структури і системи функцій. Функціонально-семантичний метод широко використано на більшості стадій аналізу. Під час з'ясування частотності квантитативних одиниць у тексті застосовано метод кількісного аналізу.

Основні положення дослідження сприятимуть подальшому поглибленому вивченню функційної граматики української мови, яке ґрунтується на теоретичних засадах функційно-семантичного поля.

Отримані результати можна використати для подальших функціональних досліджень мовної категорії квантитативності не тільки предметного, а й предикативного типу. Спостереження за функціонуванням квантитативів на перетині ФСП квантитативності з іншими полями – аспектуальності, детермінації, темпоральності, локативності,

компаративності – відкривають перспективу для подальших досліджень зазначених ФСП.

Практичне значення виконаної роботи визначається тим, що її матеріал та отримані результати можуть бути використані в навчальному процесі вищої школи – у теоретичних курсах з морфології, синтаксису, лексикології та словотвору сучасної української літературної мови, а також у курсі стилістики української мови.

Спостереження прислужатся в лексикографічній практиці для уточнення витлумачень ряду квантитативних лексем, у перекладацькій діяльності. Матеріали виконаного дослідження стануть надійним підґрунтям для написання курсових, дипломних та магістерських робіт у вищих навчальних закладах.

Роботу апробовано на засіданні кафедри української мови (листопад 2019 р). З теми дослідження подано до друку одну статтю.

У «Вступі» вмотивовано актуальність теми дипломної роботи, вказано на її зв'язок з іншими науковими темами, сформульовано мету і завдання, визначено матеріал, методи та прийоми дослідження, розкрито його наукову новизну, обґрунтовано теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Структура семантики й система функцій квантитативності» закладено теоретичні підвалини для подальшого ономасіологічного і функційного аналізу квантитативності. Тут зроблено огляд теорій числа, викладених у працях О.Ф. Лосєва, О.О. Реформатського, І. Канта, І.Г. Гарфорда, В.З. Панфілова, О.Г. Спіркіна, П. Бенацерафа, О.О. Худякова та ін., відзначено недоліки та слушність їхніх положень і на підставі витлумачення реальної кількості як онтологічної категорії, що відображається у свідомості/мисленні як поняттєва категорія кількості, вибудовано засади для з'ясування своєрідності виявлення мовної кількості. Для аналізу природи мовної категорії кількості розрізнено

поняття «кількість», що співвідноситься з конкретними речами і не уявляється поза ними, та поняття «число» як абстрактна величина.

Визначено семантичну основу квантитативності. З'ясовано історію тлумачення семантики квантитативності в працях таких українських лінгвістів, як В.С. Ільїн, М.П. Івченко, М.А. Жовтобрюх, С.П. Бевзенко, С.П. Самійленко, Т.Б. Лукінова, І.Г. Матвіяс, Г.П. Арполенко, К.Г. Городенська, Г.Х. Щербатюк та ін. Детально розглянуто осмислення категорії числа як ядра якоїсь більшої величини, зроблене І.Р. Вихованцем, а також спробу виділити ранги диференційно-семантичної ознаки (далі ДСО) квантитативності, здійснену А.П. Загнітком.

Домінантною ДСО ФСП квантитативності є рахованість/нерахованість предметів, ознак, дій, яку чітко й послідовно виражає система словоформ. Рахованість, що є позитивним членом опозиції, розгортається за допомогою кількох диференційно-семантичних ознак нижчого рангу, серед яких одинність / множинність, означеність / неозначеність, розчленованість / нерозчленованість, наявність / відсутність суб'єктивної оцінки. Значно обмеженіше ДСО нерахованості виступає в іншій паралельно з рахованістю іпостасі кількості – вимірності, яка стосується нерахованих об'єктів, явищ. Онтологічну ознаку рахованості / нерахованості на лінгвістичному рівні слід розуміти насамперед граматично: як здатність / нездатність форми входити до опозиції одинна – множина. Усі мовні одиниці, що реалізують цю опозицію (не тільки формально, а передусім семантично), вважаються такими, що мають ядро рахованості. Решта словоформ, що перебувають за такою опозицією, визнають нерахованими. На підставі вказаного виділено такі функції ФСП квантитативності: точна нумеральність, псевдонумеральність, сингулярність, плюральність, мультипліцитність, паукальність, власне невизначена кількість, вимірність, опосередкована сукупність, нерахована вимірна сукупність.

Другий розділ «Система засобів вираження первинних функцій ФСП квантитативності» складається з двох підрозділів.

Проаналізовано засоби вираження підзони нумеральності. Підтримано думку І.Р. Вихованця, що числівники (слова зі значенням кількості від 2 до 999) є лексичними морфемами, а тому належать до морфолого-лексичних засобів. На підставі формально-синтаксичного аналізу зроблено висновок про рахункові іменники *тисяча, мільйон, мільярд, трильйон* і т.ін. як про лексико-морфологічні засоби вираження нумеральності. Крім того, розглянуто вираження нумеральності за допомогою власне лексичних (*шістка, тріо, перший, двійник, шестірня, п'ятерик, десятина, подвійно, по-друге*) та словотворчих засобів (*двобічний, трикімнатний, чотиривісний, тризуб, двовладдя*).

Функція псевдонумеральності реалізується у двох варіантах – апроксимаційному (приблизно 60%, близько трьох тисяч чоловік, один-два відсотки і т.ін.) та гранично-інтервальному (не більше ніж два строки підряд, не менше 1/2 неоподаткованого мінімуму доходів, щонайменше три основні групи підприємств тощо) – і виражається специфічними синтаксичними конструкціями з міжрівневою взаємодією (комплекс синтаксичних, лексико-синтаксичних, фразеологічних та комунікативно-мовленневих засобів).

В третьому розділі «Значення кількості для визначення мовної картини світу» досліджено роль людського чинника в градаційній картині світу (на прикладі квантитавних відношень).

Завершують роботу висновки.

Висновки

Проведено комплексний функційний аналіз квантитативних одиниць різних рівнів у межах єдиного поля квантитативності, з'ясовано особливості взаємодії функцій квантитативності з іншими квантитативними і неквантитативними функціями в різних категоріальних ситуаціях у художніх текстах, зокрема функцій нумеральності і темпоральності, нумеральності і мезуральності, що опосередковано пов'язані з суб'єктністю/об'єктністю. Отримано нові якісні та кількісні характеристики квантитативів.

Базовим ФСП, що виражає реальну кількість через поняттєву категорію кількості, є ФСП квантитативності, призначення якого передавати субстанціальну, тобто суб'єктно-об'єктну, кількість. Рахунок же дій та ознак виражається на перетині ФСП квантитативності з іншими полями – аспектуальності, детермінації, темпоральності, локативності, компаративності.

Виділено квантитативні функції точної нумеральності, псевдонумеральності, плюральності, сингулярності, мультипліцитності, паукальності, власне невизначеної кількості, вимірності, опосередкованої сукупності, нерахованої вимірної сукупності. У субполі нерахованості перебуває ФСК збірності.

ФСП квантитативності має чітку моноядерну структуру, в якій виділяється ядерна частина, або центр, напівпериферія та периферія. У його центрі перебуває ФСК числа з опозитивними підзонами сингулярності – плюральності, що виражаються досить послідовно суто граматичними засобами і обмежено лексико-семантичними, та нумеральності. Напівпериферію поля формує ФСК збірності, яку реалізують переважно словотворчі засоби та підзона невизначеної кількості, представлена лексичними засобами. Функція власне невизначеної кількості, що виражається займенниками, та функції слабкоцентрованої зони – вимірності, нерахованої вимірної сукупності, опосередкованої сукупності зі

спеціальними лексичними засобами вираження становлять периферію ФСП квантитативності.

Підзона нумеральності є чітко організованою, охоплюючи одиниці як морфологічного, так і лексичного та словотвірного рівнів. Типові засоби вираження нумеральності виявляються на перетинах зазначених рівнів, деякою мірою дублюючи один одного, але виконуючи різні синтаксичні функції. Провідну роль у вираженні нумеральності відіграють морфолого-лексичні засоби, які й становлять центр цієї підзони. Інші засоби є похідними від морфолого-лексичних.

Сингулярність та плюральність, являючи собою дві різні функції, перебувають в опозиційних відношеннях, що дало підставу виділити в межах ФСП квантитативності окрему ФСК числа, серцевиною якої є ГК числа, а також слово один, яке не тільки називає число 1 і позначає кількість чогонебудь з однієї одиниці, а й може реалізувати також цілий ряд семем з доміантною семою сингулярності, охоплюючи діапазон від найбільш конкретної до найбільш абстрактної кількості (математичне число 1).

Функцію сингулярності виражають лексико-семантичні, лексико-морфологічні та словотворчі засоби.

Функція сукупності як підзона сингулярності посідає проміжне місце між сингулярністю та плюральністю, оскільки має формальне вираження однини, проте означає множину (однорідних чи неоднорідних) предметів. Виділяючи сукупність в окрему функцію, не слід розширювати її до окремої ФСК, бо в такому разі поняття сукупності фактично збігатиметься з поняттям множинності. У сучасній українській мові основними засобами вираження функції сукупності є лексико-семантичні одиниці, які досить чітко поділяються на певні лексико-семантичні групи категорійного характеру та на тематичні групи, тоді як словотворчі засоби, крім дієслівних, розвинені недостатньо і мають досить вузьку семантичну спеціалізацію.

Основні засоби підзони плюральності зосереджені в числі, що перебуває у двох зонах – зоні визначеної кількості (сингулярності) та зоні

невизначеної кількості (плюральності) і є основним суто граматичним утворенням не тільки для ФСК числа, а й для всього ФСП квантитативності. Іменники з дефектними опозиціями (*singularia tantum*, *pluralia tantum*, лише формально опозитивні) належать до периферії числа.

Виразальним ядром функцій мультипліцитності та паукальності у двох її варіантах (параметрично-оцінному й експресивно-оцінному) є лексика і фразеологія, синтаксичні засоби перебувають на периферії. Засоби вираження паукальності в українській мові представлені переважно параметрично-оцінною лексикою.

Різномірні засоби української мови як виразники функцій ФСП квантитативності групуються навколо певної зони чи підзони. Лексичні засоби спеціалізуються переважно на вираженні сукупності, морфологічні – плюральності та сингулярності, синтаксичні – псевдонумеральності, словотворчі – збірності й опосередкованої сукупності. Функції точної нумеральності локалізуються переважно на перетині лексико-семантичного та морфологічного рівнів, функції вимірності – на перетині синтаксичного і лексичного рівнів.

Високий ступінь взаємодії з іншими функціями притаманний нумеральним і сингулярним функціям; функціям сукупності та мультипліцитності властивий середній ступінь взаємодії, решта ж функцій взаємодіють з іншими функціями досить обмежено. Такий розподіл функціональної спроможності частково можна пояснити мірою автосемантичної самодостатності тієї чи тієї функції, а також поширеністю відповідних КС. Унаслідок взаємодії утворюються перехідні функції, вторинні ж функції з'являються зрідка.

На показник взаємодії квантитативних функцій у впливають два чинники: текстові вкраплення медичної, хімічної, математичної, технічної, мистецтвознавчої та ін. термінологічної лексики, а також форми подання текстів (зв'язний текст, список, таблиця тощо). Це розширює коло взаємодії функцій і суттєво збільшує корпус виразальних засобів квантитативності.

Функція псевдонумеральності реалізується у двох варіантах – апроксимаційному (приблизно 60%, близько трьох тисяч чоловік, один-два відсотки і т.ін.) та гранично-інтервальному (не більше ніж два строки підряд, не менше 1/2 неоподаткованого мінімуму доходів, щонайменше три основні групи підприємств тощо) – і виражається специфічними синтаксичними конструкціями з міжрівневою взаємодією (комплекс синтаксичних, лексико-синтаксичних, фразеологічних та комунікативно-мовленнєвих засобів).

Схарактеризовано досить складну ФСК числа в українській мові. Проаналізовано засоби вираження підзони сингулярності. З'ясовано, що функція сингулярності реалізується в трьох основних варіантах: конкретна сингулярність (один голос виборця, одна упаковка), абстрагована сингулярність (один відсоток заробітку), абстрактна сингулярність (позначають цифрою 1), виражаючись лексемою один та словотворчими засобами з формантними компонентами одно-, єдино-.

Між сингулярністю та плюральністю виділено проміжну функцію сукупності, що відрізняється від функції збірності взаємодією з плюральністю та нумеральністю. Обґрунтовано недоцільність розглядати сукупність як окрему ФСК, що запропонувала І.Р. Домрачева. Сукупність виражається лексико-семантичними, відносно розвиненими дієслівними словотворчими засобами та зрідка – синтаксичними конструкціями. Усі іменникові лексико-семантичні засоби зі значенням сукупності поділено на чотири основні групи, що позначають: 1) сукупність людей (бригада, варта, сім'я); 2) сукупність тварин (згряя, отара, рій); 3) сукупність рослин (гай, діброва, кетяг); 4) сукупність предметів (асортимент, виставка, гарнітур, колекція, серіал).

Услід за більшістю дослідників вважаємо граматичну категорію (далі ГК) числа іменниковою. До ядра ГК числа, як центру ФСК числа, входять форми, яким притаманні формальні та семантичні опозиції. Форми, що мають лише формальні опозиції, становлять периферію ГК числа, входячи до інших зон (підзон) квантитативності. Первинною функцією форм множини є

функція плюральності як набір ДСО (розчленованість, неозначеність, більше ніж один).

Ядерні форми ГК числа беруть участь у послідовній опозиції, тобто мають як формальне, так і семантичне протиставлення. Частина опозиційних пар не входить до ядра ГК числа, бо, крім суто сингулятивного чи плюративного значення, мають також семи інших субполів (зон) квантитативності. Так, наприклад, це стосується таких опозицій як небо – небеса, татарин – татари, пісок – піски, сіль – солі і т.д., які або є морфологічною опозицією лише в певному контексті (татарин – татари), або взагалі не становить собою суто морфологічну опозицію і є найчастіше явищами словотвірного порядку (пісок – піски, сіль – солі) і виражають не квантитативну функцію.

Функція плюральності може виражатися також лексико-морфологічними, насамперед предметно-особовими займенниками, та синтаксичними засобами, зокрема за допомогою соціативного підмета, однорідних простих підметів, повтору присудка, семантичних плюративних конкретизаторів на кшталт з року в рік, день у день, тиждень за тижнем тощо, плюративних синтаксичних конструкцій з повторюваними сурядними сполучниками і ... і, та ... та, ні ... ні, конструкцій переліку у класичній формі з компонентами і т. д., і т. ін.

За допомогою слів, вжитих у переносному значенні створюється мультипліцитність, що вказує на: 1) великий розмір об'єкта; 2) велику кількість об'єктів, явищ; 3) великий обсяг об'єкта; 4) велику сукупність об'єктів чи явищ; 5) велику інтенсивність явищ і т.д. Словотворчі засоби експлікації мультипліцитності розвинені лише стосовно прикметників (багатоверстатний, багатоантенний, багатоповерховий, багатофункціональний). На синтаксичному рівні мультипліцитність виражають генітивні речення з родовим суб'єкта, синтаксичні конструкції з повтором лексичного елемента, підрядні речення міри.

Розглянуто засоби вираження паукальності (невизначено малої кількості) у двох основних варіантах – параметрично-оцінному (мало, небагато, незначна кількість) та експресивно-оцінному (трішки, дрібка, частка, крихта, як кіт наплакав).

Аналізуючи кількісно-іменні словосполучення з лексичним значенням міри вказуємо, що семантичне відношення між компонентами розглядається як відношення між двома словоформами. Семантично головним є іменник, який визначає семантику інших компонентів. Числівник є семантично залежним словом, визначальним словом, оскільки пояснює одиницю міри, вказуючи на кількість цих одиниць, що виділяються в межах певної величини. Це виправдано і пояснюється тим, що в семному складі іменника-одиниці міри є дві провідні сема: сема об'єктивної якості і сема недискретної кількості цієї якості, присутня також сема відношення до іншої якості – предмета, ознаки чи дії.

У сучасній лінгвістичній літературі не знайшло комплексного опису питання семантичної еволюції українських локативних прислівників.

Досліджені прислівники на позначення понять тривимірного простору класифікуються нами на лексеми із семантикою близькості / віддаленості, а також вертикальної (верх - низ) та двох горизонтальних (праворуч - ліворуч, попереду - позаду) осей.

Прислівники лексико-семантичної категорії простору розвивають значну кількість переносних значень, які активно функціонують у мовленні.

Вторинні лексичні значення у прислівниках із просторовою семантикою утворюються переважно шляхом метафоричного перенесення за такими загальними напрямками:

- з однієї просторової ознаки на іншу (*де, де-небудь, тут же, там же, ніде, збоку, попереду, туди, вниз та ін.*); зокрема, деякі прислівники, що вказували на фіксовану локалізацію стану або дії у просторі, можуть позначати напрямок дії або руху (*де, ніде, де-небудь, осторонь, доли*);

- із просторової ознаки на часову (*тут же, там, далеко, вдалині,*

попереду, позаду, спереду та ін.).

Прислівники із просторовою семантикою можуть уживатися у значенні сполучного слова (*звідки, де*), у значенні частки (*там, тут*), у значенні присудкового слова (*далеко*) і досить часто - у значенні прийменника з родовим відмінком (*близько, угорі, спереду, ззаду, насподі, навпроти, осторонь*).

У процесі свого історичного розвитку описані лексеми розвивають соціально марковані значення: *далеко, згори, вгору*, поява яких зумовлена антропоцентричним принципом сприйняття навколишнього світу.

В обстежених лексикографічних виданнях не фіксуються значення, пов'язані з освоєним чи не освоєним людиною простором, однак у мові така тенденція вже окреслилася, про що свідчить досліджений нами лексичний матеріал мовного рівня, а також певні мовленнєві факти. У зв'язку з цим можна прогнозувати, що в певній частині прислівників на позначення просторових понять спостерігається тенденція до розвитку антропоцентричних значень.

Проаналізовані в дослідженні матеріали не повністю вичерпують окреслену тематику. Подальші перспективи наукових розвідок вбачаються нами в розширенні об'єкта дослідження (зокрема, залученні фактичного матеріалу щодо світобудови з українського фольклору) та поглибленні аналізу оцінних антропоцентричних аспектів у семантичній еволюції локативних прислівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко Л.Г. Семантические системы неопределенно большого и малого количества в немецком и русском языках. *Вестн. Харьк. ун-та*. 1978. Иностр.яз. Вып. 11. С.7-13.
2. Апресян Ю.Д. Дейксис в лексике и грамматике и наивная модель мира. Семиотика и информатика. Вып. 35. Москва: Наука, 1997. С. 123 – 208.
3. Арполенко Г.П., Городенская К.Г., Щербатюк Г.Х. Имя числительное украинского языка. Киев: Наукова думка, 1980. 242 с.
4. Баранова С.В. До питання про функціонування та переклад кількісно-якісних словосполучень у текстах різних стилів. *Вісник СумДУ. Сер. "Філологічні науки"*. 2005. № 5 (77). С.14 – 20.
5. Бочкарева Н.Н. Квантитативные словосочетания типа a cup of tea, a world of power в современном английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. МИИЯ. Москва, 1974. 32 с.
6. Бронікова С.А. Функціонально-семантичне поле квантитативності в сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ф.н. зі спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеса, 2004. 16с.
7. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари, 1996. 416 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440с.
9. Винник В.О. Назви одиниць виміру і ваги в українській мові. Київ: Наукова думка, 1966. 152 с.
10. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Москва, 1984. 486 с.
11. Єрмоленко С.Я., Бибики С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224с.

12. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка). Москва: ИЯ РАН. 1992. 140 с.
13. Кабанова С.В. Выраження кількісно-якісних відношень синтаксичними структурами англійської мови: дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1997. 170 с.
14. Категория количества в современных европейских языках. В.В.Акуленко, С.А. Швачко, Е.И. Букреева и др. Київ: Наукова думка, 1990. 284 с.
15. Кошечая И.Г. Уровни языкового абстрагирования. Київ: Издательство Киевского гос. университета, 1973. 212 с.
16. Крылова Е.В. Система лексико-грамматических средств выражения понятийной категории признака. Сб. науч. тр. Моск. пед. ин-т иностр. яз. 1988. Вып. 306. С. 23 – 27.
17. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. Москва: Наука, 1997. 285с.
18. Лебег А. Об измерении величин. Москва: Учпедгиз, 1960. 204с.
19. Левицкий А. Э. Роль кластера градуальности признака в процессе категоризации объектов пространства. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2002. С. 3-12.
20. Ломтев А. Мера. Философская энциклопедия. Москва: Изд-во Сов. энцикл., 1964. Т4. С.389 – 394.
21. Маглакелидзе Ж.Г. Семантика высказываний с числительными. Сб. науч. тр. Моск. пед. ин-т иностр. яз. Москва, 1989. Вып. 339. С.32-40.
22. Михальчук М.М. Внутрішньотекстова градація оцінки: комунікативно-прагматичні функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук, спец. 10.02.01. Донецьк, 2010. 20с.
23. Новый тлумачний словник української мови в 4-х т.; укл. В.Яременко, О.Сліпущко. Київ: „Аконіт”, 1999.

24. Норкина Л.Ж. Языковые средства выражения качественных характеристик в контексте: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. КГПИИЯ. Киев, 1984. 24 с.
25. Панфилов В.З. Философские проблемы языкознания. Гносеологические аспекты. Москва: Наука, 1977. 288с.
26. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. *Психология интеллекта. Генезис числа у ребенка. Логика и психология*. Москва: Просвещение, 1969. 659 с.
27. Подуфалова Т. В. Когнітивно-семантичні та функціональні особливості градації в російській мові : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова». Харків, 2007. 20с.
28. Постникова С.В. Прилагательные как семантико-функциональная категория: (На материале немецкого и русского языков). Нижний Новгород: ННГУ, 1991. 78 с.
29. Потапенко С.І. Композиційна функція квантифікативних одиниць у текстах британських газет. *Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна*. 2003. № 609. С. 110 –114.
30. Потебня А.А. Мысль и язык. Москва, 1926. 118 с.
31. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. Т.III. Москва, 1968. 552с.
32. Приходько А.Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы. *Вісник ХНУ*. 2003. № 609. С.84 – 89.
33. Слободцова І.В. Лексико-граматична група слів, яка виражає поняття viel “багато” / wenig “мало” в німецькій мові (діахронічне дослідження): автореф. ... дис. канд. філол. наук. Одеса, 2001. 19 с.
34. Таранец В.Г. Происхождение понятия числа и его языковой реализации (к истокам индоевропейского праязыка). Одесса, 1992. 116 с.

35. Українська мова : енциклопедія; редкол. : В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія імені М.П.Бажана, 2004. 821с.
36. Философский энциклопедический словарь. Философский энциклопедический словарь. Москва: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
37. Харитончик З.А. Имена прилагательные в лексико-грамматической системе современного английского языка. Минск: Вышэйшая школа, 1986. 94 с.
38. Чеснокова Л.Д. Категория количества и способы ее выражения в современном русском языке. Таганрог: Изд-во Таганрогского гос. пед. ин-та, 1992. 77 с.
39. Швачко С.А. Средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках: монографія. Київ: Вища школа, 1981. 144 с.
40. Швачко С.О., Анохіна Т.О., Баранова С.В. Лінгвокогнітивні аспекти малих текстів. Суми: Вид-во СумДУ, 2008. 178 с.
41. Швачко С.О., Баранова С.В., Кобякова І.К. Засоби квантифікації: лінгвокогнітивні аспекти. Суми: Вид-во СумДУ, 2007. 204 с.
42. Швачко С.О., Єгорова О.І. Когнітивні зони вимірювальної лексики. Вісник СумДУ. Сер. "Філологічні науки". 2007. № 2. С.179-186.
43. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford: Oxford University Press, 1982.